

Péchy Simon, kancellár.

(1598—1640)

Péchy Simon egyike azon férfiaknak, kik Erdély politikai és vallásos történetében jelentékeny szerepet játszottak: kinek azonban, mert elég adat birtokában nem vagyunk, tüzetes életrajzát adni, nem áll hatalmunkban.

Miket ezennel hozni kívánok, csak is töredékek. De gondolom, elégségesek lesznek arra, hogy Péchy jellemét egészen más-kép tüntessék fel, mint azt a „Rajongók“ című regény szellemdus írója állítá előnkbe.

Azt hiszem, mások is voltak, kik Péchy Simont, kiről tudjuk, hogy éveken át utazott, — kit kora legmiveltebb férfiai közé számítottak, — kit fejedelmeink 25 éven át diplomatiái küldésekre használtak, — ki a kényes izlésű Bethlen Gábornak néhány éven át kancellárja volt, — ki homályos születése daczára a Kornis családba házasodott, — s kiről Kemény János fejedelem azt írja ¹⁾, „hogy bezzeg nem vala ehez (Kassayhoz, I. Rákóczy György kancellárához) hasonló sordidus ember, hanem uri viselésnek módjában volt mindenekben, és mind hadi, mind országos dolgokban, traktákban, expertus ember vala“; kiről kortársai így nyilatkoznak, s ki önerején oly magasra küzdte magát, — mondom, sokan voltak és lehetnek, kik történetünk e jelemét magassabb tulajdonokkal szeretnék a regényben felléptetve látni.

Megvallom, Péchy élete nyomozására engem e regény majdnem minden társadalmi miveltséget megtagadó jellemzése indított. Mert a mindennapi élet tanusítása szerint, a társadalmi élet magasabb igényei elsajátíthatásától az alatt született sincs elrekesztve, valamint egy osztálynak sincs arra kizárolagos kiváltsága.

Miután e véleményemnek kifejezést adtam, át kívánok térni az adatokra, melyek egy életpályát tükröznek vissza, melyből nem

¹⁾ Kemény J. Önéletirata, Szalaynál 407.

gondolom megtagadhatni, hogy ez egy rendkívüli talentum, egy tudományos és társadalmi műveltséggel felruházott férfi életpályája lehetett.

II.

Péchy eredetét homály fedi. Korában több Péchy nevű egyénnel találkozunk, de úgy látszik, egyikkel sem állot családi összeköttetésben. Kemény János szerint egy pécsi szöcsnek volt a fia.

Egyébaránt semmi különös jelenet; mert azon korban, melyben egy Hunyadi és Martinuzzi, Székely Mózes és mások, bár bölcsőjüket bibor nem ragyogta körül, majdnem a trónig küzdheték fel magokat, Péchy Simon szerencséje amazokétól nem valami eltérő.

A szombatosok énekes könyvében tőle több ének fordul elő, s ezek egyikében, a vers főkezdő betűiben, Péchy neve után e szó Boem, jön elő. Lugosi József, tanár, ki a szombatosok énekeskönyvére commentart irt, e szót Bohemusnak egészíti ki, mintha Péchy cseh eredetét jelentené ¹⁾, mi azonban oly gyanítás, mely bizonyításra vár; valamint az is, hogy ő származott bé Erdélybe, miután testvérét, Annát szintén Erdélyben látjuk, mint sárdi Simén János nejét.

Báró Orbán Elek, Péchy Simon egyik utódja, a mult század közepén kelt, előttem fekvő véghagyományja, eredetéről következő nyilatkozik: „Ez a Péchy Simon ifjantan származott bé Erdélybe, és lett Szent-Erzsébeten iskola vagy — tanító mester ²⁾.) Akkor birta a Szent-Erzsébeti jószágot Eösi Tamás³⁾. Ez özvegy ember volt, s három fiát Péchy Simon tanította, kik egymásután decedáltak, megholtak; és aztán Eösi Tamás Péchy Simont fogadta fiának, az akkori fejedelem (Báthori Sigmond) consensusából, — és ugyan a fejedelem passusával, recomendatoriájával bocsátotta peregrinatio-ra, és minthogy diariumot csinált peregrinatiojáról, melyet is könyvbe formált volt, ez a könyv a nénémről Péchy Zsuzsánáról, más sok drága könyvekkel együtt, rám maradtanak vala, és a Rákóczi revolucziokor a Gy.-Szent-Miklósi templomból generális Graven prédálta vala el, egy nagy ládával való könyveimmel s több javaimmal együtt. Ebben a Péchy Simon diariumában olvastam, hogy meg-

¹⁾ Új magyar muzeum 1851 CXII. l. ²⁾ Székely. Unitár vallás tört. 133 l.

³⁾ Mint az alább következő oklevél mutatja, nem Tamás hanem András.

indulván Erdélyből, Bukarestben a vajda mellett esztendeig volt, onnan ment Konstantinápolyba, ott a fővezér mellett tovább másfél esztendőnél lakott; átkelvén a tengeren, lement Afrikába, és Karthagoban hét esztendeig lakott: onnan megint átjött Európába, Romában és Neapolisban sok időig lakott. Neapolisból ment a Spanyol királyhoz, onnan a Portugal királyhoz, onnan Franciaországba, és aztán visszatért Erdélybe. Tizenhatsz (?) esztendő tölt peregrinatiojában, a peregrinatioiban költ írása szerint; a magyar nyelvvel együtt 12 nyelvet tudott. Az alatt Erdélyben is fejedelmváltás lett, s ment először is a fejedelemhez az éppen lemondott, s induló félben levő Báthori Zsigmondhoz, lévén a régens fejedelem Görgényben; sietett volna menni fogadott atyjához, Eösi Tamáshoz, de a fejedelem tartoztatta, kívánta a peregrinatiojáról való sok experimentiaját hallani: hanem postát adott, ki által tudósíthassa Eösi Tamást érkezéről; az megint rescribált, hogy siessen hazajöni, mert beteg ágyban vagyon, s a fejedelemnek is könyörgött, hogy bocsássa el; maga adott hintót alája a fejedelem, a melyben Szent-Erzsébetre ment, de érkezése után három óra felett nem élt Eösi Tamás, meghalt, Péchy Simon minden javaiban benne maradt, s a fejedelem hírével el is temette fogadott atyját. Feleségül vette el Kornis Farkas leányát . . . Nagyon elément dolgában. Succedaván Bethlen Gábor a fejedelemségbe, mikor már ez a fejedelem a magyarországi koronát is elnyerte volt, ekkor már Péchy Simon volt az inediator a Bethlen Gábor és a római császár accordálásukban. Ezekben az időben aquirálta Péchy Simon a Balázsfalvi, Radnóthi dominiumokat, de akkor Csanád, Nagy-Csergő, Sorostély és Holdvilág is Balázsfalvához való volt, ezenkívül is nagy sok jószágot szerzett volt.“

Az itt elbeszéltekből csupán 18 évi utazását nem irhatjuk alá, mert ha 18 évet utazik, akkor a később kelt fejedelmi adománylevelekben azon kifejezés, hogy kora ifjúságától a fejedelmeknek szolgálatokat tett, ¹⁾ elé nem fordulhatott volna.

Szent-erzsébeti iskolamesterségére szintén megkivánjuk jegyezni, hogy azon időben az unitáriusoknak ott ugy nevezett particulárok volt.

Az általa megtanult nyelvekről, Kemény János így folytatja :

¹⁾ A primis juvenutis suae tett hivatali szolgálataiért, mond a Balázsfalvi adomány-oklevél J. Kemény Diplomatarium VII. 177.

„igen tudós, mind a theologiában mind egyéb arsokban, deak, gögög, zsidó, chaldeai nyelvekben“.

Viszszajövetele éppen Báthori Zsigmond első lemondása, 1598 apr. napjaira esik, s alkalmasint kétségbe kell vonnunk azt, mintha Eösi még csak három napot élt volna, mert Báthori Zsigmond, mikor az alább következő okmány kél, már egy hónappal azelőtt lemondott, s apr. 15-én ki ment volt Erdélyből.

Minő feltételek mellett fogadta Eösi Péchy fiává, s mily okmányt adott ki visszajöveletekor, gr. Kemény József Appendix Diplomatarii című gyűjteménye után jónak látom ide iktatni, mint következők:

Mi Sámsondi András Deák szőkefalvi és Jankó Balázs sárdi, adjuk emlékezetre ez mi levelünket, hogy mi előttünk az vitézlő szent-erzsébeti Ősi András személye szerint szembe lévén, minden atyjafiainak, rokonságinak, egyebeknek is mindeneknek kiket ez alatt megirt dolog illetve, vagy jövendőben illethetne, terheket magára vevén, tön ilyen vallást: mivelhogy ő sok esztendőktől fogva nyavalyás ember volt, magával is tehetetlen, most is azonképpen, és azolta Péchy Simon Deák öt nem csak úgy mint szolgálta, hanem annál felyebb való hűséggel, szeretettel szolgálta, magának és jószágának, marháinak gondját viselte, annak felette látván Péchy Simonnak tökéletes jámborságát, emberségét, nemes erkölceit, és hogy mint fejedelemnek, s az hazának szolgálatjára alkalmas és elegendő ember lenne, mind az okon Ősi András magtalan ember lévén, azta Péchy Simont fogadá örökös fiának, szintén mintha ő szülte volna, és minden jószágában, örökségiben ő maga után haeresinek és successorának vallá, kiért ez után nem Péchy névvel, hanem Ősi Andrásról és úgy mint az ő atyai nevérol Ősi Simonnak, neki tulajdon fiának nevezessék ez napságtól fogva. Az Ősi András jószági pedig ezek: Andrásfalva és Oláh Hidegkut egész faluk, Ujlak nevü telek, négy falu határa, Sárdi, Pipei, Oláhsákkodi portioja, ezek Küküllő vármegyében, ismét Szt.-Erzsébeti udvarháza és ottan való portiója, Magyar-Hidegkuti, Magyar-Sákkodi, Nagysolymosi, Bözöd és Alsó-Boldogaszonyfalvi portioi, Udvarhelyszékben, alias, Kereszturszékben. Ezek felett Lapádi portioja Fejérvármegyében, vagy ha a székelyek jobbgátságban maradnak, evel Cziriákfal-

va, Geber t f a l v a Udvarhelyszékben. Mindezekben a fenn megnevezett jószágokban, és ezekhez tartozó mindenféle határiban és örökségiben, akármi névvel neveztesse nek, fogadja fiává, az mái napon ezt az megnevezett Simont örökös képpen fiuról fiura, és ez . . . . . az az minden jószágát neki vallja, hagyja és köti azon igazsággal, és . . . . . folyásával, kivel ő is birta, mindez jószágokról privileg . . . . . és egyéb leveleivel egyetemben. Mely dolognak bizonyosságára adtuk ezen . . . . . levelünket pecsétünkkel megerősítettet, mely költ . . . . . Sz. Ersébeten . . . . . Udvarhelyszékben. 1598-ban pünkösd havának tizedik napján.

III.

Az előadott módon tudományhoz, tapasztalatokhoz s a szép birtokhoz jutván, csak hamar megnyilt előtte a pálya.

A mint hazajött, viharos korszak állt bé. A kormány egyre változott. 1598 aprilisétől Mária Kristerna, Báthori Zsigmond, Báthori Endre, Mihály vajda, Básta váltogaták egymást fel: míg nem Székely Móses fellépésére Báthori Zsigmondot 1601 jan. ismét viszahozták, s harmadszor léptették trónra.

Mi része volt Péchynek sogora, Székely Mózes e vivmányában, nem látjuk jelezve: anynyit látunk mégis, hogy Péchy a bejött Báthori Zsigmondnak 1601-ben titoknoka lett; mint ilyet a fejedelem 1602 maj. 12-én örökölt javaiban megerősíté; s hogy ugyan-ez év júliusában az ismét tronvesztett Báthori Zsigmondot mint titoknoka kíséré el Lengyelországba.

Mikor jött haza, nem látjuk felderítve. Ez idő után csak pár év mulva Bocskai alatt tűnik fel ismét, mint Bocskai kedvence, és Magyarhonban mellette levő belső titoknoka. Mint ilyennek Bocskai 1606 apr. 25-én okmányt adott ki, melyben a fenörökölt, s Báthori Zsigmondtól elismert javaiban újra megerősíté. Ez okmány melynek eredetije birtokomban van, s szintén most jelenik meg először, így hangzik:

Stephanus Dei gratia Hungariae Transylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc. Fidelibus nostris, generosis Egregiis et Nobilibus Caspari Beöleóny, Joanni Bibarczfalvy alteri Joanni Palosy, Ambrosio Barkay et Stephano Somogyi juratis seribis et

Notariis majoris Cancellariae Nostrae, de Curia nostra ad id specialiter transmissis; Wolfgango Bethlen de Bun, Joanni Semien de Sárd, Francisco et Stephano Darlacy seniori de Cikmántor, Georgio et Balthazari Geréb de Szt.-Márton, Michaeli Nemes, Nicolao Járm y, Michaeli Simon de Szökefalva, in Comitatu de Cüceölleö, item Balthazari Károli vice Comiti Joanni Rákosiu, vice judicem judicialium comitatus Albensis Transylvaniae, Ladislao Elekesy de Enyed, in dicto Albensi, Nicolao Semien, Petro Mihály de Kadács, Joanni Lörincz, Benedicto Lukács de Uj Székely, Andrea Gereb de Fiadfalva, Petro Szabo, et Ladislao Kovács de Uj-falu in Sede Siculicali Udvarhely, presentes nostras visuris salutem et gratiam nostram. Cum nos literas illas consensuales, serenissimi Sigismundi Bathory alias Principis Transylvaniae, quibus mediantibus Generosus quondam Andreas Eösy de Szt.-Ersebet, Generosum Pechium intimum Secretarium nostrum fidelem sincere nobis dilectum, in filium proprium naturalem et generationalem, (igy) certis et evidentibus de causis adoptasse, elegissetque, ac universorum bonorum, nempe totalium et integrarum possessionum Andrásfalva et Oláh Hidegkut, ac Praedii in territorio possessionis Ujlak existentis nuncupatarum, porcionumque possessionariarum in Sard, Pipe, Oláh-Zsákod in C. de Kúkeölleö, et Szt.-Ersebet, domusque et Curiae Nobilitaris in eadem, ac M.-Hidegkut, Magyar-Zsákod, N.-Solymos, Bözöd et Alsó-Boldogasszonyfalva in sede Siculicali Udvarhely, alias Kereszturszék vocata, nec non in Lápod nuncupatis possessionibus in Albensibus Transylvaniae comitatibus existentibus habitorem, in literis adoptationalibus consensualibus, et nostris superinde confirmationalibus praemissorum et denotatorum, aliorumque jurium suorum, tam mobilium quam immobilium quovis nominis vocabulo vocitatorum, eo jure et proprietate iisque literis privilegialibus, aliisque literalibus instrumentis super memoratis confectis et emanatis, quibus annotatus Andreas Eösy tenuit et possedit, tenendorum et possidendorum praedictum Simonem Pechy, tanquam verum legitimumque haerodem et successorem constituisse, et factus esse dinoscebatur, vigore aliarum literarum nostrarum confirmationalium superinde confectarum et emanatarum salvo jure alieno clementer approbaverimus, ratificaverimus, et perpetuo valituras confirmaverimus. Attentis praeterea et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis, gratissimisque obsequiis praenominati

generosi Simonis Pechy, quo ipse cum antea semper Principibus Transylvaniae, praedecessoribus nostris, tandem nobisque, cum in aliis negotiis fidei et diligentiae Suae commissis, tum vero in hoc, quo ad praesens fungitur munere a secretis nostris, continue lateri nostro adhaerens, constanti fidelitate, et sincera animi promptitudine exhibuit et inpendit, ac in futurum quoque exhibiturus et inpensurus est. Totum etiam et omne jus regium si quod praedictis possessionibus, portionibusque possessionariis, praedio, et domo seu Curia nobilitari in eisdem etiam aliter qualiter quunque existent vel habentur, aut eadem et idem, nostram personam quibusquaque causis viis, modis et rationibus concernent, collationes, simul cum cunctis earundem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eadem et idem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, memorato Simoni Pechy, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, in perpetuum gratiose dederimus donaverimus et contulerimus; velim usque eundem Simonem Pechy in dominium dictarum possessionem, portionumque possessionarium, praedii item, et domus seu curiae nobilitaris, dictique juris regii in eisdem qualiterquaque habiti, per vos legitime facere introduci. Super quo vobis harum serie comittimus et mandamus firmiter, ut acceptis praesentibus etc. (itt a statutoriák szokott irmodorában a fenebbieket még egyszer elé számlálván, végződik) Secus non facturi. Datum in libera civitate nostra Cassoviense, die vigesima quinta mensis Aprilis, Anno domini milesimo sexcentesimo sexto. Alól középben rá nyomott ostya pecsét Bocskai czimerével. ¹⁾

Ezen okmány, mely Péchynek fogadott atyjától kapott javait Bocskai részéről is biztosítja, nyilván kifejezi, hogy Bocskai mellett mint belső titoknok szolgált; s Bocskainak mily kegyébe jutott, mutatja az, hogy Bocskai őt 1606 dec. 17-én tett végrendeletében Alvinczi Péter, Örvendi Pál mellé, végrendelete egyik végrehajtójának nevezte ki. ²⁾

Hogy Rákóczi Zsigmond fejedelemnek szintén szolgálatokat tett, mutatja, hogy Szent-Pétert, Berkenyest neki 400 forintban inscribálta. Azonban az öreg Rákóczi nem bírván magát fentartani, miután az ország rendei Báthori Gábor behozatala iránt folyást

¹⁾ Másolata, Bocskai Liber Reg. III. I. 1. — ²⁾ Romy Monumenta II. 315.

egyezkedtek, a hozzá küldött követség között Péchy Simont is ott látjuk; sőt 1608 elején, midőn a rendek Báthorihoz egy küldöttséget indítottak, melynek feladata rolt Báthori trónra lépését és Rákóczi lemondását formulálni, a kiküldetéssel Rákóczi és a rendek részéről Péchy és Szilvási Boldizsár tanácsos bizattak meg. ¹⁾

A trónra lépett Báthori Gábor Péchy 1608 máj. 27.-ről kelt adománylevelében, mint a Báthori ház régi hivét, a rendek által rábizott hozzája küldetésének megemlítésével, Szt.-Péter és Berkenyes s a hozzá tartozó részjóságok birtokában szintén megerősítette. ²⁾

IV.

Mily szerepet vitt Báthori Gábor alatt, nyomait nem ismerjük. Ugy látszik alatta tanácsosi méltóságra emeltetett. Fénykora Bethlen Gábor felléptével kezdődik, ki alatt, mindjárt kezdetben, mint ország kancellára, tehát a hon legmagasabb méltóságában jelenik meg.

Bethlen Gábor felismervén benne a talentumot, bizván eszében és tollában, az 1614 máj. 1-re hirdetett hongyülésen, II. Mátyás király jogtanácsosaival egyezkedni Péchy-t bizta meg. II. Mátyás Bethlen Gábor fejedelemsége elismerése feltételül Váradot kívánta: e felett a királyi felhatalmazottak Péchyvel hosszas szó és tollharczba bocsátkoztak, mi végre is máj. 12-én minden eredmény nélkül félbeszakadt. Azonban Péchy oly tetszést vivott ki a fejedelemnél magának, hogy 1615 január 7-én őt a balásfalvi kastély és urodalommal jutalmazta. ³⁾ •

A félbeszakadt egyezkedést, ha a magyarhoni nagyok Homonnai Erdély elleni fellépésének ellen nem szegülnek, Bethlen fegyverrel megátadása követte volna. Azonban a magyarhoniak ellenmondása, s Bethlen Gábor eszéye elfordítá a vihart, márt. 2-án követeket küldött: tractát kezdettek, s 1615 máj. 6-án alá lón irva a nagyszombati tracta, mi által II. Mátyás Bethlen Gábor fejedelemnek elismerte. Erdély részéről e követség élén a mi Péchy Simonunk állott, mint kancellár, s alkalmasint ezen eljárása jutalmául kelhetett Bethlen Gábornak azon adománya, melynél

¹⁾ Erdély történelme IV. 191. — ²⁾ Báthori G. Liber regiusa IV. 43. —

³⁾ Kemény Jos. Diplomatar VII. 177.

fogva 1617 jan. 20-ról „azon érdemeire, melyeket a fejedelem beiktatása óta tanusított, Küküllőmegyében: Petend, (?) Péterfalva, Szancsal, Ponárd (tán Pánád), Iklód, Szépmező, Bénye, Szpin; Fejérmegyében, Enekő (?) nevű falukkal ajándékozta meg. S ezzel Péchy a hon leggazdagabb fiai, a hon legnagyobb emberei közé jutott fel. Szerencse csillaga tetőpontjára emelkedett.

V.

Azonban szerencséje délpontján nem soká tarthatá fenn magát, csillaga váratlan sebes homályosulásnak indult. Szolgáltatott-e valódi okot, hogy Bethlen Gábor bizalmát elveszítse, vagy tán csak Bethlen Gábor nem örömet látott oldala mellett oly férfit, ki tán terveiben nem bizott feltétlenül, — még mind nem birjuk felderíteni.

Tudjuk, hogy Bethlen Gábor, a mint fejedelmi székében megerősödött, Bocskai nyomdokait követve, a magyar tron helyreállítása nagy munkáját tűzte céljául. E végre 1619-ben seregét felülteté, s csakhamar a lett a következménye, hogy a magyarhoniak egy része Bethlen Gábort előbb fejöknek, majd fejedelmöknek, végre királyoknak választák. Ezen lépések igen természetesen II. Ferdinánd királyt is fegyverre kelték; a háboru folyt, Bethlen Gábor a csehek is felkölté; a császári seregek itt és ott megoszolva harczoltak; a catholicus hatalmak 1620 sept. Csehországra rontottak; Bethlen, hogy a csehekot megsegítse, Péchy Simon alatt néhány ezer embert Csehországba indított: — azonban nov. 8-án Prágánál a csehek teljesen tönkre veretének, a nélkül, hogy Péchy a csatára megérkezett volna.

Ez órától fogva Péchy a gyanúsítás folytonos üldözésének volt kitéve.¹⁾ Mint a ki saját erején emelkedett fel, s nem támogatták hatalmas családok, az utána következőknek célpontjává lett. Lehet, hogy gazdagsága és tudományának érzete, a fejedelem és környezetével szemben, tulbizakodottá tette, mihez a szerzési és kitűnési vágy is hozzájárult: elég, hogy ez órától Péchy sem az ország, sem a fejedelem osztatlan bizalmát többé nem bírta.

Péchy szerencsétlenségéhez még annak is hozzá kellett járulni, hogy az 1621 tavaszán megnyitott háboru igen kedvezőtlen

¹⁾ Kemény János önéletírása 10. l.

kilátások mellett kezdődött. Bethlen Gábor Kassáról Bécs ellen indulván, mártiusban a Duna partján fekvő Haimburgot ostrom alá vette. Azon hír terjedtére, hogy a várórség csak azt várja, hogy a támadás szerveztessék, rögtön feladja magát: Bethlen Gábor marc. 24-én a nádort és Apponyi Pált, az erdélyiek közül Jakosich Andrást és Péchy Simont egyezkedésre küldte ki. Megkísértették az egyezkedést, de nem sikerült. Erre ostrom következett, mi azonban sok ember életébe került, mert a várórség feladási szándéka csak színlett vala.

Ezen egyezkedés és ostrom megsemmisülése Péchy szerencsését teljesen eltemeté. A nádor és Apponyi Bethlentől elpártolván, Bécsbe mentek; több magyarhoni főúr, kétségbe esve Bethlen Gábor további szerencséje felett, szintén elhagyá. Péchy szintén azon gyanuba jött, mintha 40,000 tallérral megengedte volna magát vesztegettetni. ¹⁾ Igaz vagy nem, sem a körülmények, sem a történelmi adatok nem deríték fel. Azonban anynyi tény, hogy Bethlen Gábor kegyét teljesen elvesztette; s miután az erdélyi hadak az engedelmességet felakarák mondani, s Bethlen Gábor hazabocsátá őket: pünkösöd hetében Váradon Péchy arra ébredt, hogy Kamuthi Balázs szobájába lépett, s a fejdelem nevében foglyul ejté. ²⁾

Egyelőre Szamos-Ujvárra záratott.

Nymbusának egyszerre vége lett. Neje Kornis Judit, ez év mátiusában meghalván, Péchy támasz nélkül látta magát.

VI.

Péchy elfogatása mintegy jeladás volt teljes megbuktatására. Kancellársága Kovácsoczi Istvánra ruháztatott. Vagyona meg lett támadva.

Az alulról emelkedett embereknek közös szerencsétlenségek, hogy mihelyt állásukat elvesztik, miként a földről felemelt Ant-haeus elvesztik erejüket.

Mint gazdag, sok új szerzeményekhez jutott ember, nem csekély martalék volt a szintén gazdagodni vágyó udvaroncoknak, kik kezet nyujtottak arra, hogy teljesen megsemmisítsék.

Szellemi fensősége most már csak vesztese mérlegében szolgált súly gyanánt.

¹⁾ Erd. tört. Adatok. I. 232. — ²⁾ Kemény J. önéletirata 9. l.

Csak is így következett bé azon fogsága, melyben soha el nem íteltetett, mert az árulást reábizonyítani nem bírák. Azonban hogy menyire megkivánták alázni, fentartja azon levele, melyet szamosujvári rabságából, jul. 30-ról Bethlen István gubernatorhoz intézett.

E levélben, mely inkább kérelemlevél, annak elmondása után, hogy a levelezés, a külvilágali érintkezés megtiltatott, hogy az írás megtiltatván csak olvasás, imádkozás és sirással töltheti idejét, arra kéri a gubernátort, hogy vétesse le róla a nehéz vasat, mert mint már öreg embernek lábai dagadoznak, s jobb esetben vitesse magához, tartassa ott fogságban vagy kezesség mellett bocsátassa szabadon. A levél folyamán felhossa, mikép azt sem képzei, miért vonta magára a fejedelem ekkora haragját, miután ő a fejedelem vagy ország ellen practikát nem forralt, — felhossa, hogy a pozsoni tracta alkalmával igaz ugyan, hogy neki a német pénz igért, de azt a fejedelemnek jelentette, s az, olyszerű elfogadásában, hogy beadja, bele is egyezett volt, mindazáltal hozzá nem jutott,— a haimburgi tractáról ellenben azt mondja, hogy itt ígéretről szó se lehetett, mivel a német teljesen fenhéjazolag viselte magát; a nádor és Apponyi elpártolásában, nem csak hogy része nem volt, de tervöket vele nem is közölték. ¹⁾

E levél irálya teljesen magán hordja a mély vallásos érzelem kifejezését, s nem csak bibliai idézetekkel van előntve, de egyszerűen arra is hivatkozik, hogy practicába csak azért sem bocsátkozhatott volna, mert tiltja azt vallása.

VII.

Hogyan tölté rabsága többi idejét, nem látunk reá adatott. A mint forgalomból kiesett, mint régi pénz, elveszté jelentőségét. Hogy mikor szabadult ki, arra sem bírnk felelni; csak isménti életjele gyanittatja, hogy Bethlen Gábor halálával, e szerint mintegy kilencz év mulva kapta vissza szabadságát.

A mint fogságra esett, jószágait egyszerre megtámadák. Legszébb jószágát, a balázsfalvi uradalmat, melyhez Túr, Csifud, Veze Sz.-Patak, Mártontelke, Szépmező, Ladormány, Tothfalu, Iszpin, egész faluk, s a bényei, szancsali, panádi, ikoldi részjószágok tar-

¹⁾ Erdélyi Tört. adatok III. 350—57.

toztak, — úgy szintén Sorostélyt és Péterfalfvát, a hozzá tartozó részjóságokkal iktári Bethlen István a fejedelem testvére foglalta el. Péchy csakhogy többi jószágait visszakaphassa, 1630 febr. 27-én Bethlent a birtokban benne hagyá. ¹⁾ De a midőn felderült, hogy a fejedelem Balázsfalfvát a Bethlen István fiának, Péternek vég hagyományozá: fellépett, s 1631 aug. akép békélték el, hogy Balázsfalva oda marad ugyan Bethlen Péternek, de kárpótlásul helyette, a vécsi várhoz tartozó Köbölkut, Paszmos és Visolya egész falukat s pár rész jóságot kapott; a mellett azon egyezményre léptek, hogy a melyik előbb kihal, az ezen jóságokat a másokra vissza szálítsa. De mivel úgy látszik, Bethlen Péter a kölcsönös egyezkedés pontjait nem tartotta meg: Péchy ezen egyezkedésnek, Zsuzsa Gál Ferenczné, Krisztina Farkas Ferenczné, Judith Angyalos Istvánné nevében, 1637 jun. 5-én ellene mondott.

Egy más jószágát, Ecselt, mi részint Megyesszékbén, részint Fejérmegyében feküdt, Bethlen Gábor szabaddá tette vala, azonban Péchy a pert ezek ellen is megindította, s a per 1631 nov. 15-én avval végződött, hogy az ecseliek Péchynek 1700 frtot fizetek.

E szerint ismét tekintélyes vagyonhoz jutott; de a közügyekben szerep többé számára nem nyilt; s hogy még ezután is a hon előkellői közé számíták, arra nézt felemlíthetjük, hogy a midőn I. Rákoczy Gy. az ellene harczra kelt Bethlen Istvánnali csatája után 1636 nov. 6-án Boros-Jenőn békét kötött, a Bethlen Istvánnak kiadott biztosító okmányt, a táborban jelen volt főurak közt Péchy Simon is aláírta.

VIII.

Adataink sokkal hiányosabbak, mintsem Péchy tüzetes jellemrajzát adhatnok, s életrajza mozzanatait lélektani alapokra fektethetnök. Minden bevezetés nélkül felemlítjük, hogy tárgyalásunk hőségnek nem volt elég az elbeszéltek bukás; mert alig emelkedett fel, még nagyobb bukásnak ment elibe.

¹⁾ Kémény Jos. Diplomatar. VII. 483. ²⁾ Kémény Dippl. VII. 557. 565

³⁾ Kémény Dippl. VIII. 151. ⁴⁾ Kémény J. Dippl. VII. 511. 533. ⁵⁾ Okl. Uj magyar Muzeum 1856. 246.

Péchy kora egy volt a legfánátikusabbak közül. A theologus és politikus csak nem egy fogalom. A fejedelmek benn és künn, mintegy divatot csináltak abból, hogy országukat tüzzel vassal egy vallás procrustes-i ágyába fektessék.

Olvasóink figyelmét e sorok írójától, ugyan e folyóiratban közölt „A szombatosok Erdélyben“ czimű tanulmányára utalva ¹⁾, csak mint tényt említjük fel, hogy azon időben különösen Udvarhelyszékben a szombatosság igen el volt terjedve, s hogy a XVII. század elejétől ez ideig folyvást üldözték.

I. Rákoczy György szintén üldözőbe vette. Az 1635. aug. 29-ki fejevári országgyűlés a szombatosokat fő és vagyonvesztés terhe alatt valamely más bevett vallásra térésre hitta fel, — az 1638 apr. 13-ki gyula-fejevári gyűlés már oly keményen lépett fel, hogy jul. 1-én Dézsre megidézte őket.

Péchy Simon e fellépés által igen közel volt érdekelve. Mint tudjuk, a szombatosságot Péchy fogadott atyja, Eőssy András kezdette, s bár legkisebb nyomát sem látjuk, hogy Péchy mig fényes hivatalait viselte, szombatos lett volna: meglehetős gyanunk van, hogy 1621—1630-ig tartott fogságában, mint elkeseredett ember, magát szent elmékedésekre adta, mint orientalista a bibliába mélyedt, s hogy a mikor börtönéből kijött, azt mint szombatos hagyta el. Fenmaradt valóságos énekei, s azon hagyomány, miszerint a ma már részben zsidó vallásra tért Bözödújfalut egy éhség alkalmával gabonaosztással térítette át — még akkor is jelzenék, ha az itt következő események nem igazolnák.

A dézsi gyűlés megnyílt. 1638 jul. 7-ikén a szombatosokra a fő és vagyonvesztést kimondák; s oly sokan kerültek rabságra a mint a kronikások magokat kifejezik, a várak alig győzők őket békókkal. Péchy Simon szintén megszententiaztatot ²⁾ visszaszerezett javait, u. m. Paszmot, Visolyát, a répafalvi, korod-szent-Mártoni, udvarhelyi, szénaverősi, fületelki, korodi, solymosi, kis-szöllősi részjóságait, s magát Szent-Erzsébetet is elvesztette.

Péchy tehát ismét fogságba került, még pedig ez úttal Kövárba. Az okmányokat, melyek alapján kiszabadult, már közreadtuk ³⁾. Az egyik okmány egy kezes levél nov. 11-ről, melyben Erdély főrendei Péchyért 10,000 ft. kezességet vállalnak; egy másik-

¹⁾ L. Keresztény Magvető IV. 244—26. ²⁾ Erd. Tört. Adatok. IV. 50.
³⁾ Keresztény Magvető IV. 255.—260. l.

ban Péchy az elébe tett feltételeket elfogadja: lemond a szombatoszágról; elfogadja, hogy Erdélyből engedelem nélkül el nem távozik; s ennek ellenében Szent-Erzsébetet, melyhez helyt s a szomszédos falvakban 70 jobbágy tartozott, a fejedelem az ő és neje életéig visszabocsátotta. Ez utolsó okmány 1639 májusában aláíratván, másodszer is megszabadult.

Azonban a végső csapást Péchy nem élhette tul; nem soká 1640-ben meghalt, a nélkül, hogy javait visszaszerezhetette volna. A menyinyiben Erdély határát át nem lépheté, Benkőnek némi igaza van, hogy honesta custudiában hala el¹⁾.

Tanuságos életpálya. A honnan emelkedett, oda jutott vissza. A miért Eőssy fiáva fogadta, hogy tévelygésének terjesztője legyen, ebbeli fatumát, úgy látszik, nem kerülhette el. De csak úgy látszik, mert anynyival tartozunk életpályájának, miszerint kimondjuk: láttuk felemelkedni, láttuk megbukni: a tény előttünk áll; de felemelkedésének okait nem ismerjük, bukása okai történetileg bébizonyítva nincsenek.

IX.

Hátra van még, hogy családi életére némely megjegyzéseket hozzunk.

Péchy Simon kétszer nősült. Első neje Kornis Judit, homorod-szent-páli Kornis Farkas leánya. E szerint először Erdély legelőkelőbb családai egyikébe házasodott. Székely Mózes fejedelemnek sogora lett.

Kornis Judit 1621 mart. meghalván, első fogságából kiszabadulta után másodszer is nősült, Barabási vagy Barlabási Katát vévén el, ki szintén a jobb családokhoz tartozott. E neje tulélte őt.

Első nejétől egy fia s négy leánya, második nejétől egy leánya született. Orbán Elek fennemlitett vég hagyománya nyomán családfáját következően állíthatjuk össze.

¹⁾ Benkő. Geneal. Trans. II. 242.

N. N. Péchy Simon atyja.

Péchy Simon † 1640.

1-ső neje Kornis Judit † 1621.

2-ik neje Barabási Kata.

Péchy Anna,

Sárdi Simén Jánosné.

Gyermekei:

1. Fia †	2. Krisztina, Farkas Ferenczné.	3. Erzsébet, Vitéz. Gáborné, Haller Péterné.
4. Judit, Angyalosy Istvánné.	5. Zsuzsánna, Gál Ferenczné, Mikes Jánosné.	6. Margit, Gyulai Ferenczné.

Nem lesz felesleges e táblázatot kissé megvilágitnunk.

Péchynek egy fia volt, kit 18 éves korában a ló eltiport. Életbe maradt és családot alkotott öt leánya közül a négy első, első nejétől, a legkisebb Margit, a másodikától született.

Krisztinát bögözi Farkas Ferenczhez, a mai báró Orbán család alapítója Orbán Elek édes anyja atyjához adta férjhez.

Erzsébet lón először mindszei Vitéz Gáborné, másodsor viczei Haller Péterné. Haller Péter kükküllömegyei főispán és Péchy Erzsébet 1647 febr. 25-én jószágaik felett azon kölcsönös egyezményre léptek, hogy ha fiok Péter, s leányok Erzsébet kihal, a Péchy jószág száljon a Hallerné testvére, Krisztinára. Leányuk már 1649-ben özvegy, ¹⁾ fiok Péter, később Bethlen Juditot vette volt el, de kihalt.

A harmadik, Judit, egrestői Angyalosi Istvánhoz ment nőül.

A negyedik leányát Zsuzsánnát, először Kénosi Gál Ferencz vette volt el, ki mint Orbán írja, szanta, félcsipőjű nemes ember volt, de azért adta hozzá Péchy Simon, mivel híres prokátor, s igen nagy jurista volt, Péchynek pedig minden jószága acquisitumból állott; — később e Gál Ferencz ország directora. Meghalván Gál Ferencz, zabolai Mikes János vette el. Gyermekeket nem hagyott hátra.

Az ötödik leánya, Margit, fiatal korában maradt árvaságra. I. Rákoczy György adta férjhez Gyulai Ferencz váradi kapitányhoz, a mai gróf Gyulai család Erdélybe szakadt törzséhez; s egyszersmind Péchy Andrásfalva nevű confiscált faluját Rákoczy 1644 mart. 24-én nekik adományozá. ²⁾ Köv á r y L á s z l ó.

¹⁾ Jos. Kemény, Append. Dipl. XVIII.

²⁾ Szalárdi 135, 463, 465. Kemény, App. Dipl. XVIII.